

CMok 3/04/2014

Warszawa, 24.04.2014

Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
ul. Grzybowska 80/82 (VI piętro)
00-844 Warszawa

Uwagi do dokumentów:

- 1. Projekt MasterPlanu dla obszaru dorzecza Wisły**
- 2. Projekt MasterPlanu dla obszaru dorzecza Odry**
- 3. Prognoza oddziaływania na środowisko dla Projektu MasterPlanu dla obszaru dorzecza Wisły**
- 4. Prognoza oddziaływania na środowisko dla Projektu MasterPlanu dla obszaru dorzecza Odry**

W ramach konsultacji społecznych MasterPlanów (MP) dla dorzecza Wisły i Odry wraz z prognozami oddziaływania na środowisko tych dokumentów zgłaszamy szereg uwag i zastrzeżeń zawartych w niniejszym piśmie.

Dotyczą one zarówno zawartości samych dokumentów przedłożonych do konsultacji, jak i proponowanego w nich podejścia do zrównoważonego rozwoju gospodarki wodnej w Polsce.

1. Zrównoważony rozwój gospodarki wodnej w Polsce a analiza listy przedsięwzięć zawarta w MasterPlanach

Zgodnie z założeniami MasterPlany powinny stanowić "swoistą analizę potrzeb, w zakresie zrównoważonego rozwoju gospodarki wodnej, zidentyfikowanych, na poziomie dorzecza i poszczególnych jego regionów, dla których odpowiedzią są analizowane przedsięwzięcia. Rozumiane w ten sposób zintegrowane podejście do gospodarowania wodami na obszarze dorzecza pozwoli na połączenie planowanych działań z wymaganiami i celami Ramowej Dyrektywy Wodnej." (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 1.2, str.7). Analizowane dokumenty pokazują jednak odmienne podejście. W ramach MasterPlanów przedstawiono chaotyczną listę przedsięwzięć zgłaszanych przez różnych podmioty i środowiska. Realizację inwestycji wymienionych na listach stanowiących załączniki do MasterPlanów uznano za oczywistą; nie oceniono ich zasadności, jedynie oceniono oddziaływanie na stan/potencjał jednolitych części wód (JCW).

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

Dodatkowo w przypadku stwierdzenia faktu, że konkretna inwestycja może spowodować nieosiągnięcie dobrego stanu/potencjału lub pogorszenie stanu/potencjału JCW, co stanowi zasadnicze cele do osiągnięcia zgodnie z zapisami RDW, założono, że należy rozważyć zastosowanie odstępstwa zgodnie z Art. 4 ust.7 Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW). Potwierdza to jeden z zapisów MasterPlanów, mówiący iż "Wszystkie projekty [uwzględnione w MP] poddane zostały analizie pod kątem identyfikacji tych przedsięwzięć, których realizacja pozwoli na osiągnięcie wymaganych celów, oraz tych które będą mogły być zrealizowane pod pewnymi warunkami." (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 1.2, str. 8). Powyższe stoi w sprzeczności z logiką przedstawioną w Art. 4 ust. 5 RDW, który wskazuje, że w przypadkach, gdy osiągnięcie celów środowiskowych z Art. 4 ust. 1 dla poszczególnych części wód jest "niemożliwe lub nieproporcjonalnie kosztowne" należy przede wszystkim zadbać o nie pogarszanie tego stanu, przeanalizować zasadność planowanej inwestycji i w przypadku braku racjonalnych alternatyw - rozważyć zastosowanie odstępstwa.

Niestety na potrzeby MP nie przeprowadzono procesu poszukiwania mniej szkodliwych dla środowiska rozwiązań alternatywnych a jedynie stwierdzano ich brak lub obecność w dostępnej dokumentacji. W przypadku stwierdzenia ich obecności wskazywano jedynie, że cele mogą/nie mogą być osiągnięte za pomocą działań alternatywnych bez żadnego uzasadnienia i wskazania propozycji działań. Podważa to istotę MasterPlanów, gdyż w żaden sposób nie wspierają one budowy zintegrowanego podejścia do gospodarowania wodami w ujęciu zlewniowym, zapewniającego osiągnięcie środowiskowych celów RDW.

Rozdział w Prognozach oddziaływania na środowisko projektów MasterPlanów dotyczący rozwiązań alternatywnych także nie spełnia powyższych oczekiwań. Opisuje on jedynie możliwe podejścia do zagadnienia poszukiwania alternatyw na różnych poziomach gospodarowania wodami; autorzy MP nie przeprowadzili jednak żadnej analizy zasadności inwestycji i nie przedstawili alternatywnych rozwiązań pozwalających osiągnąć te same cele (np. przeciwpowodziowe) z poszanowaniem zapisów RDW.

Inne zapisy zawarte w MasterPlanach także stanowią zaprzeczenie myślenia w kategoriach zlewni, które powinno być podstawą w kompleksowo planowanej gospodarce przeciwpowodziowej. W dokumentach tych można znaleźć takie informacje (poniższy cytat dotyczy MP zarówno dla obszaru dorzecza Wisły, jak i Odry): "Spośród wszystkich faktycznie występujących w obszarze dorzecza Wisły problemów i potrzeb, kluczowe znaczenie oraz pierwszeństwo w realizacji możliwych dla nich rozwiązań, mają zamierzenia związane z ochroną przeciwpowodziową. W zbiorze wszystkich inwestycji zgłoszonych do uwzględnienia w MasterPlanie, przeważająca ich część związana jest z tym zagadnieniem. Należy także podkreślić, iż większość analizowanych zadań zgłoszona została przez jednostki samorządowe, zorientowane przede wszystkim na rozwiązanie lokalnych problemów w zakresie gospodarki wodnej. Są to głównie zadania związane z utrzymaniem cieków i istniejącej zabudowy hydrotechnicznej, które wpływają na hydromorfologię wód, jednak wpływ ten jest zwykle niewielki i ograniczony do zasięgu lokalnego." (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 5, str. 39). Pierwsza część zacytowanego wyżej tekstu dotyczy ochrony przeciwpowodziowej w kontekście dorzecza jako priorytetu, niestety dalsza jego część zaprzecza pierwszej mówiąc, że *gros* zgłoszonych przedsięwzięć to lokalne inwestycje samorządowe o niewielkim zasięgu. Trzeba tu stwierdzić, że podejście takie jest zaprzeczeniem idei MasterPlanów, które powinny zawierać wszystkie projekty infrastrukturalne i stanowić podstawę zintegrowanego podejścia do zarządzania gospodarką wodną w ujęciu zlewniowym.

Należy tu także zauważyć, że Prognozy oddziaływania na środowisko projektów MP dla obszaru dorzecza Odry i Wisły są praktycznie jednakowe. Nie odzwierciedlają one treści MP dla dwóch zupełnie różnych dorzeczy największych rzek w Polsce - nie można nie zauważyć, że odnoszą się do ogólnie znanych problemów, opisanych w ogólnie dostępnych źródłach i praktycznie nie uwzględniają charakterystycznych w MasterPlanach przedsięwzięć. Dlatego też w dalszej części pisma w przypadkach, kiedy podano źródło cytatu z Prognozy dla dorzecza Wisły można zakładać, że jednakowy cytat znajduje się w analogicznym dokumencie dla dorzecza Odry.

W tym miejscu należy wskazać także problem zauważalny szczególnie silnie na „rzekach istotnych dla rolnictwa”. Wiele inwestycji *de facto* nie rozwiązuje zidentyfikowanych istotnych problemów, a jest realizowana w odpowiedzi na indywidualne roszczenia np. samorządów, a nawet bez takich roszczeń – celem inwestycji jest inwestycja, a nie rozwiązanie problemu. Ponadto większość wspomnianych lokalnych inicjatyw jest sprzeczna z nowocześnie rozumianą ochroną przed powodzią, gdyż sprowadza się do przyspieszenia spływu wód ze zlewni rolniczych. Skutkuje to kumulacją fali powodziowej na rzekach głównych, nad którymi koncentruje się cenna infrastruktura.

2. Niekompletna lista przedsięwzięć analizowanych w MasterPlanach

Poważne wątpliwości budzą także listy przedsięwzięć przeanalizowanych w omawianych dokumentach. W sumie w MP dla dorzecza Wisły i Odry przeanalizowano 1749 przedsięwzięć na ponad 6 tysięcy zgłoszonych na potrzeby tego dokumentu, a więc jedynie niecałą 1/3 z nich. Jako jedyną przyczynę takiego podejścia podano brak wystarczającej informacji koniecznej do ich oceny. Nie dyskwalifikuje to jednak całkowicie tych nie uwzględnionych w analizie przedsięwzięć. Ich realizacja będzie możliwa, o ile potrzebne informacje zostaną zgłoszone na etapie planowanej aktualizacji Planów Gospodarowania Wodami (PGW). Wtedy przeprowadzona zostanie ocena zgłoszonych obecnie, a nieuwzględnionych w MasterPlanach inwestycji. Pokazuje to, jak ogromna jest skala planowanych inwestycji i jak bardzo niekompletna jest ocena ich oddziaływania na zlewnie i części wód przeprowadzona na potrzeby MP. Pozostaje to także w sprzeczności z zapisem w SIWZ dla MP (str. 18): „Na potrzeby wykonania Masterplanu konieczne jest: Pozyskanie danych na temat planowanych szczegółowych rozwiązań projektowych dla każdej inwestycji/działania proponowanego przez Wykonawcę do dodatkowego uwzględnienia na liście i uzgodnionego z Zamawiającym. W przypadku braku przedmiotowych informacji (brak stosownych dokumentacji z uwagi na wczesny etap planowania przedsięwzięcia) Wykonawca wskaże kierunki lub/i propozycje rozwiązań jakie będą musiały być wzięte pod uwagę przy realizacji danego przedsięwzięcia.”

3. MasterPlany a inne dokumenty strategiczne dotyczące zarządzania wodami w Polsce

Niepokoje także fakt, że, jak wspominają autorzy MasterPlanów, około 60% ocenianych inwestycji ma za cel ochronę przeciwpowodziową. Należy tu zaznaczyć, że w kategorii tej mieści się większość dużych inwestycji planowanych na naszych rzekach.

Spółeczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

Przedsięwzięcia omówione i ocenione w ramach MasterPlanów mają być wkładem do wspomnianych wcześniej aktualizacji Planów Gospodarowania Wodami na obszarze dorzeczy, które powinny zostać sporządzone w terminie do 2.10.2014 r. Niestety opracowanie działań w Planach Zarządzania Ryzykiem Powodziowym (PZRP) zaplanowano w terminie późniejszym tzn. po opracowaniu aktualizacji PGW. Może to oznaczać, że w ramach sporządzania PZRP pojawią się nowe projekty i inwestycje, których celem jest ochrona przeciwpowodziowa. Jednak, jak wspominają autorzy MasterPlanów, "Dopiero PZRP powinny być podstawą do dokonania rzetelnej oceny wyboru alternatyw na poziomie celów, jakim mają służyć poszczególne działania inwestycyjne, a ich wyniki powinny zostać włączone do aktualizacji PGW." (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 6, str. 40). Pojawia się tu kolejna luka w odniesieniu do liczby inwestycji i rozwiązań analizowanych w MP, która pokazuje, że sytuacja może ulec znaczącej zmianie po uwzględnieniu zapisów PZRP (o ile zostaną one uwzględnione w aktualizacjach PGW). Wydaje się również, że w MP powinno się ocenić zagrożenie ryzykiem powodziowym wynikające z realizacji ocenianych przedsięwzięć, niestety analizę tą przesunięto na etap sporządzania Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym, co powoduje że dokumenty przedłożone do konsultacji społecznych są niekompletne.

4. Niekompletna analiza przedsięwzięć o charakterze kluczowym

Co się tyczy list przedsięwzięć analizowanych w ramach MasterPlanów w dorzeczu Wisły jako przedsięwzięcie o charakterze kluczowym przedstawiono budowę zbiornika wodnego Świnna Poręba. Natomiast inwestycja polegająca na budowie stopnia wodnego poniżej Włocławka znalazła się na liście nr 2 w załączniku nr 4 do MP dla dorzecza Wisły. Przedsięwzięcie to, budzące wiele kontrowersji, zostało potraktowane bardzo pobieżnie. W opisie tej inwestycji wskazano:

„Rodzaj inwestycji: budowla piętrząca, prace w korycie, inny;

Cel inwestycji: ochrona przed powodzią, energetyka, retencja/ochrona przed suszą, inny;

Inny cel inwestycji: zapewnienie bezpieczeństwa stopnia Włocławek, przywrócenie ciągłości ekologicznej rzeki, transport;

Harmonogram realizacji inwestycji: do 2021

Koszty realizacji inwestycji [PLN]: 3 500 000 000.”

Ponadto na podstawowe pytania udzielono poniższych odpowiedzi:

„1) Czy zostały podjęte wszystkie możliwe kroki zmierzające do ograniczenia niekorzystnego wpływu na stan części wód, jeżeli tak, to jakie?

Podjęto następujące działania w celu ograniczenia niekorzystnego wpływu na stan JCW: minimalizacja ingerencji w kształt koryta, minimalizacja ryzyka skażenia wody poprzez właściwe serwisowanie sprzętu, prowadzenie prac budowlanych w sposób ograniczający negatywny wpływ na ryby, uwzględnienie wymagań obszaru Natura 2000; podjęte kroki są wystarczające.

2) Czy przyczyny tych zmian lub modyfikacji są szczegółowo określone i wyjaśnione w planie gospodarowania wodami w dorzeczu wymaganym na mocy art. 13?

Przyczyny tych zmian lub modyfikacji nie zostały wyjaśnione w planie gospodarowania wodami.

3) Czy przyczyny tych zmian lub modyfikacji stanowią nadrzędny interes społeczny i/lub korzyści dla środowiska naturalnego i dla społeczeństwa płynące z osiągnięcia celów

wymienionych w ust. 1, są mniejsze niż korzyści dla zdrowia ludzi, utrzymania bezpieczeństwa ludzi lub zrównoważonego rozwoju, wynikające ze zmian lub modyfikacji, jeżeli tak to jakie? Przyczyny tych zmian lub modyfikacji stanowią nadrzędny interes społeczny, tj: przywrócenie ciągłości ekologicznej rzeki oraz ochrona przeciwpowodziowa jednostek osadniczych poniżej stopnia Włocławek.

4) Czy korzystne cele, którym służą te zmiany lub modyfikacje części wód, nie mogą, ze względu na możliwości techniczne czy nieproporcjonalnych kosztów, być osiągnięte za pomocą innych działań, znacznie korzystniejszych z punktu widzenia środowiska naturalnego? jeżeli tak, to dlaczego?

Analizie poddano następujące warianty: 1- Przypust. 2- Nieszawa. 3-Siarzewo. 4- Siarzewo II. Wariant 3 (proponowany do realizacji) jest najkorzystniejszy: dla środowiska (przekrój prosty bez kanału derywacyjnego i bez bagrowania dna zbiornika, minimalizacja wpływu na obszary Natura 2000), a także w zakresie poziomu bezpieczeństwa powszechnego; nie wykazano działań alternatywnych korzystniejszych dla środowiska naturalnego.

5) Czy stosowanie odstępstwa nie wyklucza lub nie przeszkadza w osiągnięciu celów RDW w innych częściach wód w tym samym obszarze dorzecza?

Stosowanie odstępstwa nie wyklucza lub nie przeszkadza w osiągnięciu celów RDW w innych częściach wód w tym samym obszarze dorzecza.

6) Czy stosowanie odstępstwa gwarantuje przynajmniej taki sam poziom bezpieczeństwa jak istniejące prawodawstwo wspólnotowe/ czy inwestycja jest zgodna z wdrażaniem innego prawodawstwa wspólnotowego dotyczącego ochrony środowiska?

Stwierdzenie zgodności będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy spełnienia wymogów art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy 92/43/EWG.

7) Czy istnieją przesłanki do zastosowania odstępstwa z art. 4 ust. 4 RDW dla jednolitej części wód ze względu na realizację inwestycji? - dotyczy inwestycji, dla których wydano pozwolenie na budowę przed 31.12.2012 r.

Nie dotyczy - nie wydano pozwolenia na budowę przed 31.12.2012r.

8) Czy istnieją przesłanki do zastosowania odstępstwa z art. 4 ust. 5 RDW dla jednolitej części wód ze względu na realizację inwestycji? - dotyczy inwestycji, dla których wydano pozwolenie na budowę przed 31.12.2012 r.

Nie dotyczy - nie wydano pozwolenia na budowę przed 31.12.2012r.”

Jak pokazują powyższe odpowiedzi, temat oddziaływania budowy kolejnego stopnia wodnego na Wiśle na środowisko i przyrodę oraz analiza dostępnych metod osiągnięcia zakładanych celów związanych z budową stopnia m.in. przywrócenie ciągłości ekologicznej rzeki, zostały potraktowane w MP lakonicznie. Budzi to poważne zastrzeżenia co do jakości analiz przedstawionych w MasterPlanach. A jak zauważyli sami autorzy tych dokumentów: "Realizacja całkowicie nowych inwestycji o poważnych skutkach środowiskowych, stanowi znikomą część spośród wszystkich poddanych analizie projektów. Warunkiem możliwości ich wykonania, w świetle obowiązujących przepisów unijnych i krajowych, jest uwzględnienie potrzeb ekosystemów wodnych i ekosystemów od wód zależnych. W myśl tej zasady każda z analizowanych w niniejszym opracowaniu inwestycji poddana została analizie pod kątem spełniania warunków zrównoważonego rozwoju w zakresie gospodarki wodnej." (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 5, str.39). Oczywistym jest, że inwestycje wodne w skali nowej zapory na Wiśle nie są częstymi i w masie mniejszych przedsięwzięć stanowią zaledwie ułamek, lecz ich oddziaływanie na całą zlewnię może być znaczące i powinny być one analizowane szczególnie wnikliwie, co do zasadności i oddziaływania na środowisko. W

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

przedstawionych do konsultacji MasterPlanach i prognozach do nich analizy takie nie zostały przeprowadzone.

5. Brak przejrzystej metodyki oceny przedsięwzięć

W MasterPlanach nie przedstawiono jasno i w odniesieniu do poszczególnych inwestycji oceny aktualnego stanu JCW, nie wskazano czynników oddziaływania przedsięwzięć na elementy decydujące o stanie wód, nie wyjaśniono na jakiej podstawie stwierdzono/nie stwierdzono wpływu poszczególnych inwestycji na możliwość realizacji celu środowiskowego. W tekście MP znajduje się natomiast zapis sugerujący uznaniowość przeprowadzonej oceny projektów (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 6.2.1, str. 43) tzn.: "Pozostałe czynniki oraz uwarunkowania zlewniowe, które wzięto pod uwagę przy ocenie to:

- zakres inwestycji - istotnym czynnikiem oceny był planowany zakres robót, miały miejsce sytuacje w których inwestycja o podobnym charakterze różniła się znacząco zakresem np. prac w korycie cieką (np. zastosowanie różnych materiałów, prowadzenie prac systematycznie na całym odcinku lub jedynie lokalne naprawy);
- skala inwestycji - jednym z ważniejszych czynników decydujących o ocenie inwestycji była jej skala w odniesieniu do długości JCWP, inwestycje o zbliżonym zakresie mogły zostać różnie ocenione, w zależności od długości cieków w JCWP;
- lokalizacja inwestycji - przy dokonywanej ocenie lokalizacja inwestycji miała znaczenie w zależności od tego czy jej realizację zaplanowano na dopływach cieką głównego lub na samym cieką głównym;
- uwarunkowania zlewniowe - inaczej oceniano inwestycję, która była zlokalizowana na niewielkim cieką, dla której zakres planowanych robót mógł znacznie utrudnić osiągnięcie dobrego stanu, a inaczej w przypadku gdy ten sam zakres prac dotyczył dużej rzeki, dla której taka ingerencja mogła nie mieć znaczenia.

W związku z powyższym często miała miejsce sytuacja, iż pomimo zidentyfikowania takich samych czynników oddziaływania (macierz oceny), biorąc pod uwagę pozostałe uwarunkowania, ocena dwóch pozornie podobnych inwestycji była odmienna."

6. Wadliwa ocena oddziaływania przedsięwzięć na obszary Natura 2000

Zastrzeżenia budzi też zaproponowany w MP sposób oceny oddziaływania projektów na obszary Natura 2000. W projektach dokumentów nie zestawiono czynników oddziaływania z przedmiotami i celami ochrony obszarów Natura 2000, nie wskazano propozycji działań minimalizujących i nie przewidziano potencjalnego zakresu i możliwości wykonania kompensacji przyrodniczej. Tymczasem w SIWZ (rozdział 3 zakres pracy) wskazano, że projekt MasterPlanu ma obejmować: „Ocenę oddziaływania na obszary Natura 2000, w tym określenie środków łagodzących i kompensujących, o ile będzie to właściwe. W przypadku projektów, które mogą mieć negatywny wpływ na obszary Natura 2000 (projekty nie tylko znajdujące się na obszarze Natura 2000, ale także powyżej i poniżej), zostanie przeprowadzona właściwa ocena zgodnie z art 6.3 dyrektywy siedliskowej. Jeżeli ocena wykaze, że projekt będzie miał negatywne skutki, będzie się poszukiwać alternatywy i tylko w przypadku braku rozwiązań alternatywnych można zastosować odstępstwo przewidziane w art. 6.4 dyrektywy siedliskowej, pod warunkiem, że warunki stosowania odstępstwa zostaną

Spoleczna kontrola zarzadzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

spełnione (w szczególności istnienie nadrzędnego interesu publicznego i środków kompensacyjnych). Podsumowanie tych ocen zostanie również zawarte w Masterplanach.”

Tutaj należy zaznaczyć także, że w MasterPlanach znajduje się następujący zapis (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 8 str. 55, 56): "Wśród poddanych analizie inwestycji mogących znacząco oddziaływać na obszary Natura 2000 z uwagi na zakres i związane z nim przekształcenia środowiska należą wszelkie działania związane z:

- wykonaniem piętrzeń wpływających na reżim hydrologiczny rzeki mającej kontynuację na obszarze Natura 2000, chroniącym siedliska lub gatunki wrażliwe na takie zmiany reżimu,
- przyspieszeniem spływu wód ciekami zlokalizowanymi na obszarze Natura 2000, chroniącego siedliska lub gatunki wrażliwe na odwodnienie,
- ingerencją w ciągłość rzeki łączącej obszary Natura 2000,
- ograniczeniem naturalnych zalewów na obszarze Natura 2000."

Niestety w rzeczywistości negatywny wpływ na obszar Natura 2000 mogą mieć też prace prowadzone na cieku poza tym konkretnym obszarem.

Kwestię tą poruszył także Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska w swoim piśmie z dnia 18.03.2014 r. przedstawiającym stanowisko GDOŚ w stosunku do zakresu i szczegółowości Prognoz dla MasterPlanów (stanowiącym załącznik do Prognoz oddziaływania na środowisko dla Projektów obu MasterPlanów). Mianowicie zaznaczył on, iż "Istnieje duże prawdopodobieństwo, że wiele przedsięwzięć, wymienionych w MasterPlanach będzie wiązało się z podejmowaniem działań, które będą stanowiły znaczącą ingerencję w środowisko naturalne. Dlatego istotne jest, aby w prognozie poruszono kwestie wpływu tych działań na obszary Natura 2000, w szczególności na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt, będące przedmiotami ochrony w obszarach Natura 2000. Należy podkreślić, że analizy w powyższym zakresie powinny uwzględniać wszystkie obszary Natura 2000, na które może wpływać dana inwestycja, niezależnie od tego, czy przedsięwzięcie realizowane jest w granicach obszaru, czy poza nimi. Uwzględnienia wymaga także wpływ przedsięwzięć na powiązania między obszarami Natura 2000". Ostatnie nie znalazło swojego odzwierciedlenia w przedstawionych prognozach oddziaływania na środowisko MP.

MasterPlan dla obszaru dorzecza Wisły pozostawia bez komentarza wynik analiz pokazujący, że około połowy inwestycji w regionie wodnym Środkowej i Górnej Wisły oraz prawie 90% inwestycji w regionie wodnym Małej Wisły wykazuje możliwy wpływ na cele ochrony obszarów Natura 2000. MP dla obszaru dorzecza Odry - odpowiednio prawie 45% w regionie wodnym Środkowej Odry.

W przypadku braku wskazania działań minimalizujących w analizowanej dokumentacji poszczególnych projektów autorzy MP nie dokonali analizy tych projektów i nie przedstawili własnych propozycji. W pozostałych przypadkach stwierdzono jedynie adekwatność/nieadekwatność działań minimalizujących zaproponowanych w dostępnej dokumentacji sporadycznie wprowadzając własne zalecenia.

Zastanawiająca jest również zasadność przydzielania oceny poziomu zagrożenia siedlisk Natura 2000 w związku z realizacją inwestycji (Prognoza oddziaływania na środowisko dla Projektu MasterPlanu dla dorzecza Wisły, Tabela 5, str. 138). Autorzy nie przedstawili na jakiej zasadzie przydzielali oceny poszczególnym siedliskom. Budzi poważne wątpliwości ocena 3 przyznana siedliskom torfowiskowym, a w szczególności siedlisku 7230 – torfowiska alkaliczne. Jest to siedlisko, którego zdecydowana większość w Polsce została

odwodniona na potrzeby rolnictwa, często prowadzą przez nie rowy i kanały, a obniżenie poziomu wody na takim torfowisku prowadzi do jego nieodwracalnego zniszczenia – powinno zatem otrzymać ocenę 5 (duże zagrożenie ze strony planowanych inwestycji). Zaskoczenie budzi również ocena 2 lub 3 nadana siedlisku 3260 – rzeki włosienicznikowe. Prace w korycie mogą całkowicie zniszczyć to siedlisko, zatem zdecydowanie powinno uzyskać wyższą punktację.

7. Wadliwa ocena oddziaływań skumulowanych

W MasterPlanach przedstawiono również w bardzo lakoniczny sposób kwestie oddziaływań skumulowanych. Nie zestawiono i nie oceniono czynników, które powodują kumulowanie oddziaływań. Znalazł się w nich natomiast zapis, który ponownie podważa ich sens jako wkładu do zintegrowanego podejścia do gospodarowania wodami, mianowicie: "Podczas próby szacowania efektu skumulowanego w skali większej niż JCWP, tj. w skali zlewni bilansowych stwierdzono, że efekt skumulowany nie będzie dotyczył tych jednostek hydrograficznych, co jest równoznaczne z brakiem wystąpienia efektu skumulowanego w skali całego obszaru dorzecza Wisły." (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 7, str.52, 53. Identyczny zapis znajduje się w MP dla obszaru dorzecza Odry). W kontekście Wisły jest to zapis zastanawiający ze względu na przytaczane wcześniej wyniki analiz przeprowadzonych na potrzeby MP dla obszaru dorzecza Wisły, które pokazują, że prawie połowa inwestycji w regionach wodnych Środkowej i Małej Wisły może skutkować nieosiągnięciem dobrego stanu jednolitych części wód lub pogorszeniem ich stanu/potencjału. W przypadku realizacji wszystkich tych przedsięwzięć we wspomnianych regionach wodnych oddziaływanie skumulowane tych inwestycji z dużym prawdopodobieństwem rozszerzy się poza obszar JCWP.

Powyższą tezę potwierdza zapis znajdujący się w Prognozie oddziaływania na środowisko dla Projektu MasterPlanu dla obszaru dorzecza Wisły w rozdziale dotyczącym oddziaływania na wody powierzchniowe, w którym autorzy stwierdzają, że "Przeprowadzone analizy wykazały, iż efekt skumulowany będzie występował jedynie na poziomie JCWP oraz zlewni bilansowej." (Prognoza dla MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 8, str.204). Niestety w dalszej części tekstu nie ma odniesień do tego stwierdzenia, wspomina się jedynie o oddziaływaniach zamykających się w obrębie JCW.

Wydaje się, że o szersze analizy oddziaływań skumulowanych należało by się pokusić również w odniesieniu do dorzecza Biebrzy w kontekście następujących zapisów znajdującego się w Prognozie dla obszaru dorzecza Wisły: "Budowa nowych rowów i kanałów może mieć bezpośredni i stały wpływ na powierzchnię terenu. (...) Wystąpi również bezpośrednio, stałe i negatywne oddziaływanie na gleby, głównie w miejscu planowanych prac wykopowych. (...) w środkowej części obszaru dorzecza Wisły, najwięcej inwestycji z zakresu modernizacji i budowy nowych rowów bądź kanałów wystąpi w dorzeczu Biebrzy." (Prognoza do MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 5.7.3, str. 163). Inwestycje melioracyjne zakrojone na szeroką skalę w środowisku tak wrażliwym i zależnym od stosunków wodnych mogą mieć zasadnicze znaczenie dla stanu jego zachowania oraz jakości gleb (torfowych) występujących na tych terenach.

8. Wadliwy wybór przedsięwzięć, które mogą pogorszyć stan/potencjał JCWP

W MasterPlanach występuje rażąca niezgodność dotycząca oceny wpływu prac regulacyjnych i innych prac ingerujących w koryto cieków na stan/potencjał ekologiczny cieków. W kilku miejscach w dokumencie zwrócono uwagę na fakt, że takie prace mogą wiązać się ze znacznym wpływem na środowisko i pogorszeniem stanu cieków. Na przykład, w dokumencie dla dorzecza Wisły w Tabeli 3 na str. 27 napisano, że “Regulacja cieków, remont lub konserwacja (odmulenie), prace utrzymaniowe, w tym usuwanie roślinności w ciekach i na jego brzegach” mają następujące typowe oddziaływania wymagające rozważenia:

- trwałe pogorszenie jakości przyrodniczej rzecznej siedliska przyrodniczego lub siedliska gatunków żyjących w rzece (kryteria hydromorfologiczne, ubytek elementów struktury ważnych dla różnorodności biologicznej siedliska),
 - okresowe zamulenie lub inne zaburzenie siedliska w wyniku prac,
 - niszczenie gatunków żyjących w mulach lub na dnie (larwy minogów, tarliska ryb),
 - zaburzenie tarła ryb, migracji ryb i innych organizmów wodnych przypadku niewłaściwego terminu prac,
 - zniszczenia lub zaburzenia siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków na brzegach (np. ziołorośla nadrzeczne, łęgi, kamieńce nadrzeczne) – bezpośrednie niszczenie, wygniatanie, zasypywanie runa odkładanym materiałem, inne zmiany struktury, zawlekanie obcych gatunków,
 - wpływ na poziom wód gruntowych obok i powyżej (ułatwienie odpływu wód),
 - wpływ na sąsiednie siedliska hydrogeniczne,
- (...).”

Dalej na stronie 37 stwierdzono, że: “Przekształcenia hydromorfologiczne wód płynących mogą m. in. uniemożliwić osiągnięcie ekologicznych celów jakości dla biologicznych elementów stanu wskazanych w RDW.” Z takimi stwierdzeniami nie sposób się nie zgodzić. Niestety jednak, w momencie, kiedy autorzy podejmowali decyzję o tym, czy dane przedsięwzięcie może pogorszyć stan/potencjał JCWP, wydaje się, że zapomnieli o przedstawianych wcześniej argumentach, czego efektem jest wynik przedstawiony na stronie 46: “Spośród inwestycji polegających na regulacjach cieków, czy też naprawie istniejących umocnień brzegów i dna tylko kilka procent oceniono jako mogące pogorszyć stan/potencjał JCWP.” W świetle badań prowadzonych w kraju i za granicą należy jednoznacznie stwierdzić, że wszystkie prace ingerujące w strukturę dna cieków (regulacja, konserwacja gruntowna, „kształtowanie profilu podłużnego i poprzecznego cieków” czy kuriozalne „zapewnienie odpowiedniej drożności cieków”) wpływają negatywnie na stan i potencjał JCWP. Żadnego spośród tych działań nie można uznać w żadnym stopniu za „niemożliwe pogorszenie stanu i potencjału JCWP”, co autorzy MasterPlanu wskazują. Świadomość tego faktu pozwala na uznanie niespójności MasterPlanu za ewidentne niedopatrzenie jego autorów i ukazuje zapisy MasterPlanu jako wewnętrznie się wykluczające.

Zaskakujące są również argumenty przytaczane później w Prognozie oddziaływania na środowisko dla Projektu MasterPlanu dla dorzecza Wisły, w odniesieniu do oddziaływania melioracji (rowów i kanałów) na środowisko przyrodnicze. Dla wariantu polegającego na nie podejmowaniu realizacji przedsięwzięcia (str. 104) napisano: “Prawidłowe użytkowanie urządzeń melioracyjnych (odpowiednie rozplanowanie, konserwacja) może mieć skutki pozytywne dla środowiska poprzez np.: utrzymywanie nawodnienia terenu w okresach suchych, odprowadzanie nadmiarów wody w okresach zbyt “mokrych”. Brak prowadzenia

prac związanych z właściwym utrzymaniem urządzeń melioracji podstawowych i szczegółowych może prowadzić do zabagnienia użytkowanych rolniczo terenów, a tym samym wypierania gatunków dla nich charakterystycznych. (...) Większość inwestycji melioracyjnych zgłoszonych do projektu MasterPlanu dotyczyła budowy lub remontu istniejących systemów melioracji szczegółowych, które służą utrzymywaniu odpowiednich warunków wilgotnościowych gleb, i jeśli są odpowiednio zaprojektowane, nie wpływają znacząco na środowisko przyrodnicze. W okolicznościach rezygnacji z budowy melioracji, stan gleb rolniczych może ulec degradacji, a w przypadku rezygnacji z remontów istniejącej infrastruktury melioracyjnej, jakość urządzeń będzie się stopniowo pogarszać, co może mieć negatywny wpływ na siedliska jak ich składy gatunkowe.” Przytoczony opis wskazuje, że autor nie analizuje, czego by się można spodziewać sądząc po tytule rozdziału, oddziaływania na środowisko przyrodnicze, ale na rolnictwo. Rowy i kanały zostały wykopane w celu obniżenia poziomu wody i udostępnienia terenów dla rolnictwa. Spośród działań melioracyjnych prowadzonych na zlecenie WZMiUWów w latach 2010-2013 budowa urządzeń służących nawodnieniom w skali lokalnej (np. zastawek) kosztowała w skali Polski jedynie ułamek procenta funduszy przeznaczonych na osuszanie terenów poprzez budowę nowych i konserwację starych sieci rowów, kanałów, oraz „konserwację gruntowną” rzek. Faktem jest, że odpowiednie użytkowanie systemów melioracyjnych może zapewnić na określonych obszarach w miarę stabilny poziom wody, ale z założenia będzie to poziom niższy od naturalnego, dodatkowo ograniczane są naturalne wahania poziomu wody. W związku z tym wykształcają się na takim terenie inne zbiorowiska niż naturalne dla danego obszaru. Utrzymywanie takich wtórnych układów ekologicznych pojawiających się w następstwie zmienionych stosunków wodnych może być korzystne dla rolnictwa, co nie jest jednak jednoznaczne z pozytywnym oddziaływaniem na funkcjonowanie ekosystemów.

Dalej, przy opisie oddziaływań w przypadku realizacji zaplanowanych działań (str. 110) napisano m.in.: “Budowa rowów i kanałów melioracyjnych w odpowiednich warunkach może przyczynić się do poprawy jakości środowiska jak i zwiększenia różnorodności biologicznej, zwłaszcza przy dobrze zaprojektowanej i zaplanowanej infrastrukturze melioracyjnej, uwodnienie terenu i odpowiednia [!] regulacja warunków hydrologicznych. (...) Melioracje mogą również zagrażać siedliskom (zwłaszcza melioracje odwadniające), najbardziej narażone w tym przypadku będą siedliska o dużej bioróżnorodności związane z terenami podmokłymi.” Drugie z cytowanych zdań jest zgodne z prawdą. Jednak pierwsze znów sugeruje błędny wniosek o pozytywnym wpływie melioracji na środowisko przyrodnicze.

Podsumowując, tu również, podobnie jak w przypadku oceny wpływu regulacji cieków, wydaje się, że autorzy MP wyraźnie nie doszacowali skali potencjalnych szkód w środowisku, związanych z melioracjami, budową i konserwacją rowów i kanałów. Wewnętrznie niespójności MasterPlanu również w zakresie oceny oddziaływania melioracji na siedliska i uwarunkowania ekologiczne podważają wiarygodność i merytoryczny wymiar tego dokumentu.

W MasterPlanach dla obszaru dorzecza Wisły stwierdzono, że prawie połowa inwestycji w regionach wodnych Środkowej i Małej Wisły może skutkować nieosiągnięciem dobrego stanu jednolitych części wód lub pogorszeniem ich stanu/potencjału. W MP dla obszaru dorzecza Odry - odpowiednio 40% w regionie wodnym Warty. Tak wysoki udział inwestycji, które mogą pogorszyć stan/potencjał JCW, pozostawiono w MP bez komentarza, a należy tu podkreślić, że w świetle przedstawionych wyżej argumentów rzeczywisty udział

takich inwestycji jest prawdopodobnie znacznie większy. Ocena negatywnego wpływu przedsięwzięć na stan JCWP może być zanizona także wskutek braku rejestracji przedsięwzięć i inwestycji hydrotechnicznych prowadzonych na rzekach.

9. Przegląd zasadności przedsięwzięć zestawionych na listach analizowanych w ramach MasterPlanów

Wybór przedsięwzięć zakwalifikowanych do **listy nr 1** (Inwestycje, które nie wpływają negatywnie na osiągnięcie dobrego stanu wód lub nie pogarszają stanu wód) budzi poważne wątpliwości. Znaczna część to prace polegające na kształtowaniu przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta. Wg autorów MasterPlanów takie zmiany w rzekach nie wpływają negatywnie na osiągnięcie dobrego stanu wód lub nie pogarszają stanu wód - w oparciu o zasadnicze założenie, że ingerencja dotyczy stosunkowo niewielkiego fragmentu JCWP. Działania te nie są jednak obojętne dla stanu ekologicznego rzeki, a wręcz przyczyniają się do jej degradacji. Wiadomo, że ingerencja w koryto małego lub średniego ciek w znaczący sposób zmienia ekosystem. Usunięcie osadów dennych oraz roślinności wodnej i porastającej skarpy powoduje zmianę warunków i zanik siedlisk wielu gatunków. Wyrównanie warunków przepływu w korycie poprzez usuwanie zastoisk, wypłyceń, przetamowań powoduje przyspieszony odpływ wody oraz zmianę warunków siedliskowych w ekosystemach wodnych, prowadzącą do eliminacji wielu gatunków z danego ekosystemu. Degradacja hydromorfologii ciek i ekosystemów wodnych zależnych od wody następująca wskutek realizacji danej inwestycji może wiązać się ze znacznie większymi stratami przyrodniczymi niż to wynika z porównania długości zmienionego przez inwestycję odcinka ciek z całkowitą długością danej JCWP. Do takiej sytuacji może dojść gdy inwestycja dotyczy fragmentu ciek o szczególnych walorach przyrodniczych, znacznie wyższych niż pozostałe fragmenty JCWP np. jedyny nieuregulowany jeszcze fragment danego ciek). W badaniach stanu hydromorfologicznego rzek przed i po przeprowadzonych pracach „utrzymeniowych” polegających na odmuleniu ciek wykazano pogorszenie stanu hydromorfologicznego rzeki średnio o dwie klasy (http://naszanatura.com.pl/wp-content/uploads/2013/08/Raport_OcenaStanuRzek_Batory.pdf).

Poza tym, precyzyjna ocena wpływu danej inwestycji na stan wód w danej JCWP jest generalnie niemożliwa z uwagi na fakt, że brak jest rejestru negatywnie wpływających na stan wód inwestycji i tzw. prac utrzymeniowych już przeprowadzonych na ciekach po wejściu Polski do UE (jak wykazał raport WWF i Uniwersytetu Warszawskiego, prace utrzymeniowe o charakterze tzw. odmulania przeprowadzono w ostatnich latach na ok. 10 tys. km. bieżących cieków). W związku z powyższym niemożliwa jest ocena skumulowanego wpływu na środowisko i stan wód inwestycji uwzględnionych na liście nr 1 oraz już wykonanych inwestycji, prac hydrotechnicznych i melioracyjnych. Ponadto, nie udało się nawet wykazać, by w jakimkolwiek analizowanym przypadku prace polegające na odmuleniu dna cieków nie miały negatywnego wpływu na stan hydromorfologiczny i ekologiczny ciek. Należy więc uznać, że w świetle dostępnych badań krajowych i zagranicznych każde działanie skutkujące odmuleniem ciek będzie wpływać na pogorszenie stanu wód.

Do przykładów budzących poważne wątpliwości przedsięwzięć uwzględnionych na liście nr 1 w projekcie MasterPlanu dla dorzecza Wisły można zaliczyć (należy jednak podkreślić, że są to jedynie przykłady, a nie pełne zestawienie przedsięwzięć, których umieszczenie na tej liście budzi wątpliwości):

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

- Regulacja cieków Iłownica od ujścia cieków Łański do drogi Pierściec-Kowale, gm. Jasienica, Skoczów (1_772_W);
- Zabudowa koryta potoku Klempowskiego w km 0+000 – 0+550 w m. Tylmanowa, gm. Ochotnica Dolna, pow. nowotarski (1_755_W);
- Odcinkowa regulacja rzeki Sanki km 13+000 - 13+500 (0,5 km), m. Czułów, gm. Liszki, pow. Krakowski (1_737_W);
- Szufnarowa - regulacja koryta cieków bez nazwy w km 0+000-0+700 na terenie miejscowości Szufnarowa, gm. Wiśniowa (1_688_W);
- Rzeki Bielawa - odbudowa koryta rzeki w km 10+260÷20+850 gm. Pszczółki, pow. gdański ziemski, woj. pomorskie, Rzeki Bielawa Południowa - odbudowa koryta w km 0+000÷3+300, gm. Pszczółki, pow. Gdańsk (1_35_W);
- Rzeki Mołtawa - zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryta w km 0+000+0+800, 20+000-26+000 i 35+200-37+200, gm. Bodzanów, Bulkowo i Radzanowo (1_423_W);
- Zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryta rzeki Wilgi w km 24+600-26+600 z odbudową 2 stopni i remontem 1 stopnia, m. Garwolin i wieś Czystków, gm. Garwolin, pow. garwoliński (1_461_W);

(Należy stwierdzić, że sformułowanie „odpowiednia przepustowość koryta” jest nieścisłe i może prowadzić do nadużyć inwestycyjnych w postaci prowadzenia prac niewspółmiernie silnie ingerujących w morfologię rzeki przy równoczesnym braku oceny skuteczności tego działania w ochronie przeciwpowodziowej.)

- Ubezpieczenie prawego brzegu rzeki Dunajec w km 36+120-37+300 w m. Zbylitowska Góra gm. Tarnów, woj. małopolskie (1_564_W);
- Ubezpieczenie brzegu rzeki Dunajec w km 41+570 - 42+815 w m. Szczepanowice, gm. Pleśna, pow. tarnowski, woj. małopolskie (1_713_W);

(Przedsięwzięcia polegające na „ubezpieczeniu brzegu rzeki Dunajec” to kontynuacja prac, których I etap już zrealizowano, prowadząc m.in. regulację brzegu, budowę ostróg, likwidację koloni brzegówek, likwidację odsypiska żwirowego - w obszarze Natura 2000 Dolny Dunajec. Prace zostały jednak wstrzymane po I etapie na mocy art. 37 ustawy o ochronie przyrody.)

- Zabezpieczenie prawego brzegu rzeki Skawy w km 22+500 - 23+000 w m. Jaroszowice, gm. Wadowice, pow. wadowicki, woj. małopolskie (1_558_W);
- Zabezpieczenie lewego brzegu rzeki Skawy w km 9+100 – 9+600 w m. Grodzisko, gm. Zator, pow. oświęcimski, woj. małopolskie (1_557_W);
- Zabezpieczenie lewego brzegu rzeki Skawy w km 4+900 - 5+700 w m. Zator, gm. Zator, pow. oświęcimski, woj. małopolskie (1_562_W);
- Zabezpieczenie przed powodzią obszarów położonych w km rzeki Wisłoki 113+350-119+000 na terenie miasta Jasło, gm. Jasło oraz gm. Dębowiec, woj. podkarpackie - Etap I (1_478_W);

(Zabezpieczenie przed powodzią obszarów położonych w km rzeki Wisłoki 113+350-119+000 to budowa lewego wału nawet kilkadziesiąt m od brzegu Wisłoki, gdy na ogromnej równi znajduje się obecnie 8 domów. Takie zawężenie koryta Wisłoki spowoduje *de facto* konieczność budowy zbiornika Kąty-Myscowa.)

- Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Skawinki (1_698_W);
- Lokalne zabezpieczenie pot. Kłopotnica w km 0+000-9+500 w m. Folusz, Zawadka Osiecka, gm. Dębowiec, Osiek Jasielski, pow. jasielski, woj. podkarpackie (1_584_W);

- Ochrona przeciwpowodziowa i zabezpieczenie pot. Bednarka w km 0+000 – 17+000 w m. Trzcina, Osobnica, Cieklin, Wola Cieklińska, gm. Jasło, Dębowiec, pow. jasielski, woj. Podkarpackie (1_585_W);

(Dwie powyższe inwestycje budzą poważne obawy ze względu na zakres długości cieków do regulacji i zakres prac. Kłopotnica znajduje się w Naturze 2000 Środkowa Wisłoka z dopływami, Bednarka nieznacznie.)

Poza tym, wśród inwestycji na liście 1 znalazły się takie, które powodują przegrodzenie cieku, np.: Stopień wodny na rzece Zielona Struga w m. Dybowo wraz z udrożnieniem rzeki dla ryb dwuśrodowiskowych (1_19_W). W tej rzece występują ryby dwuśrodowiskowe. Jak wiadomo, nie ma możliwości zbudowania przepławki, która pozwoli na pokonanie zapory/progu/jazu całej populacji ryb zmierzających na tarliska. Dlatego z definicji przegrodzenie rzeki jest inwestycją, która wpływa negatywnie na środowisko. Wiele badań wykazało także, że zapory hamują migrację roślin hydrochorycznych, prowadząc do ubożenia niżej położonych zbiorowisk. Ponadto modyfikują reżim zalewów na odcinkach powyżej i poniżej stopnia wodnego, co ma znaczący wpływ na stan ekologiczny ekosystemów od wód zależnych.

W przypadku dorzecza Odry, przykładami inwestycji z listy 1 na małych i średnich rzekach, gdzie planowane są prace w korycie są: Kalinówka (ID inwestycji: 1_399_O), Czerwona Woda (1_422_O), Bród (1_424_O), Kalina (1_428_O), Wierzbiak (1_430_O), Czermnica (1_434_O), Szymanowski Potok (1_435_O), Jabłoniec (1_439_O), Tarnawka (1_441_O), Wieprzówka (1_443_O), Bystrzyca Dusznicka (1_446_O), Świda (1_449_O), Potok Głębiński (1_453_O). Wszystkie z nich mają status "budowa" lub "przebudowa" i zakładają wykonanie prac w korycie rzeki. Wiele z tych cieków przepływa, oprócz miejscowości, przez rozległe obszary pól, a drzewa rosnące wzdłuż koryt i roślinność nitrofilna pełnią funkcję naturalnych filtrów dla wód spływających z pól. Zniszczenie tych elementów sprzyja pogorszeniu właściwości fizykochemicznych wód, a prace w korycie doprowadzą do jego ujednoczenia. To wpływa bezpośrednio na "stan ekologiczny wód". Spośród wymienionych, warto zwrócić uwagę na samą zasadność inwestycji przypadków wymienionych poniżej.

Przypadek 1 Potok Wierzbiak (gm. Legnica) - nie ma może wielkich wartości przyrodniczych, ale płynie poprzez rozległe kompleksy pól w okolicach Legnicy. Nad brzegami zachowały się pojedyncze drzewa i ich kępy, o konkretnej wartości biocenotycznej (siedliska ptaków i owadów, ocienianie wody, schronienia dla ryb, filtracja wód spływających z pól). Potok przepływa na pewnym odcinku po administracyjnej granicy miasta Legnica i wpada do Kaczawy poniżej Legnicy. Główną motywacją dla tej inwestycji jest ochrona przeciwpowodziowa miasta Legnica. Nie rozważono możliwości zabezpieczenia jednego z osiedli (o ile w ogóle taka potrzeba istnieje) za pomocą wału czy muru oporowego na danym konkretnym odcinku, a proponuje się ingerencję w koryto całej rzeki.

Przypadek 2 Rzeka Czermnica (gm. Świerzawa i Pielgrzymka) - "budowa"/"przebudowa" z uwzględnieniem prac w korycie w ramach "ochrony przed powodzią". Jak w większości przypadków, nie ma informacji, co lub kogo będzie się chronić. Potok przepływa przez dwie wsie (Rząśnik i Sokółowiec), gdzie być może pewne zabezpieczenia są potrzebne, a na pozostałym odcinku przepływa przez pola i lasy.

Przypadek 3 Potok Pruskowski (gm. Zębówice) - niewielki potok płynący po granicy lasu, a na pozostałym odcinku przez kompleksy pól i lasów. Planowana "przebudowa koryta" ma objąć 5,5 km, a jej celem jest "ochrona przed powodzią". Na podstawie samej analizy map

można stwierdzić, że przepływa przez słabo zaludnione obszary. Miejscowość Łąka położona jest po jednej stronie cieku, dlatego można ją chronić przed powodzią bez niepotrzebnej ingerencji w koryto. W pozostałych miejscowościach (Prusków, Siedliska) większość domów jest odsunięta od koryta, a potok przepływa przez pola uprawne. Sama zasadność inwestycji jest wątpliwa. Niewątpliwy jest natomiast wpływ na ekologiczny stan cieku po zrealizowaniu inwestycji.

Z kolei **na liście nr 2**, obejmującej inwestycje mogące spowodować nieosiągnięcie dobrego stanu/potencjału wód, w wielu przypadkach nie wykazano podjęcia działań w celu ograniczenia niekorzystnego wpływu na stan JCWP. Nie wykazano również, iż inwestycje te stanowią nadrzędny interes społeczny, nie przeprowadzono analizy działań alternatywnych. Tego typu błędów w kwalifikowaniu inwestycji lub w dopuszczaniu odstępstw jest, niestety, dużo. Dla dorzecza Wisły przykładami takich inwestycji są (należy podkreślić, że są to jedynie przykłady, a nie pełne zestawienie):

- Regulacja koryta cieku Bolina Główna w km 0+000 - 0+367,5 w m. Mysłowice (2_219_W);
- Drzewiczka – regulacja rzeki km 53+800÷56+700, gm. Opoczno, pow. opoczyński (2_121_W);
- Budowa stopni wodnych na Wiśle poniżej Krakowa (poniżej planowanego stopnia wodnego Niepołomice) (2_158_W).

W całej dokumentacji brak argumentacji i przedstawienia twardych dowodów wykazujących zasadność prac. Lakoniczne stwierdzenia typu "ochrona przed powodzią" nie są dowodami. Należy z całą stanowczością stwierdzić, że błędne jest założenie prowadzące do stwierdzenia, że poprzez regulację koryta rzeki czy gruntowną konserwację koryta rzeki osiągnie się poprawę bezpieczeństwa powodziowego. Błędne założenie prowadzi do błędnego wyniku. Dotychczasowe wieloletnie błędy w takim podejściu potwierdzają coraz częstsze i groźniejsze powodzie. Nie podano w MasterPlanach żadnych rozwiązań alternatywnych mogących równie efektywnie wpłynąć na poprawę bezpieczeństwa powodziowego (np. tzw. konserwacja bieżąca poprzez wykoszenie w korytach cieków nadmiernie rozwiniętej roślinności). W takim przypadku, przy braku rozwiązań alternatywnych mniej inwazyjnych dla środowiska, inwestycje polegające na regulacji cieków należy uznać za nieprzemysłane i nieosadzone w kontekście konieczności wdrażania postanowień RDW w Polsce. W obecnej formie, przedstawione inwestycje stwarzają rozległe pole do nadużyć inwestycyjnych i przeprowadzenia działań technicznych pociągających za sobą koszty niewspółmiernie duże w stosunku do możliwych do uzyskania rezultatów.

W przypadku inwestycji: Budowa stopnia wodnego na Brdzie dla potrzeb ujęcia wody "Czyżkówko" (2_16_W), rozważone rozwiązania alternatywne są po prostu różnymi lokalizacjami tej samej zapory. Oznacza to, że nie próbowano znaleźć sposobu na nie pogorszenie stanu środowiska (np. inne ujęcie wody, ujęcie wody pod dnem itp.). Komentarz „Stosowanie odstępstwa nie wyklucza lub nie przeszkadza w osiągnięciu celów RDW w innych częściach wód w tym samym obszarze dorzecza” jest, jak w wielu innych przypadkach na tej liście, nadużyciem. W Brdzie występują ryby łososiowate, które wędrują na tarło. Choćby z tej przyczyny powstanie nowego stopnia pogorszy stan środowiska. Problemy wynikające z funkcjonowania zalewu – sedymentacja osadów, przegrzewanie wody, nadmierna żyzność, rozwój sinic też powinny być wzięte pod uwagę.

Osobny problem stanowi sposób przedstawienia na liście nr 2 dla dorzecza Wisły inwestycji:

- Realizacja stopnia wodnego poniżej Włocławka (2_15_W);

- Makroniwelacja w czaszy Zbiornika Włocławskiego (2_16_W).

Są to kluczowe inwestycje dla stanu ekologicznego całej Wisły. W przypadku stopnia wodnego poniżej Włocławka zamiast rozpatrzenia rzeczywistych rozwiązań alternatywnych przedstawiono jedynie różne lokalizacje inwestycji. Jest to działanie niezgodne z wymogami RDW, gdyż z góry zakłada konieczność budowy tego stopnia wodnego bez przeprowadzenia analiz symulacyjnych mających na celu ocenę ryzyka (powodziowego, zaopatrzenia w wodę) oraz porównanie innych wariantów przeprowadzenia inwestycji lub jej braku. Zwracamy uwagę, że nie przeanalizowano najtańszego i najbardziej przyjaznego środowisku rozwiązania problemu zagrożenia stwarzanego przez starzejący się stopień Włocławek, jakim jest wyłączenie stopnia Włocławek z użytkowania i ominięcie Zalewu Włocławskiego kanałem obiegowym.

PODSUMOWANIE

1. MasterPlany z założenia miały zawierać analizę potrzeb zidentyfikowanych na poziomie dorzecza i poszczególnych jego regionów, dla których odpowiedzią mają być analizowane przedsięwzięcia. Jest to podejście do gospodarowania wodami zgodne z wymaganiami i celami Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW). Analizowane dokumenty pokazują jednak odmienne podejście, w którym realizację inwestycji wymienionych na listach stanowiących załączniki do MasterPlanów uznano za oczywistą; nie oceniono ich zasadności, jedynie oceniono oddziaływanie na stan/potencjał jednolitych części wód (JCW). W przypadku stwierdzenia faktu, że konkretna inwestycja może spowodować nieosiągnięcie dobrego stanu/potencjału lub pogorszenie stanu/potencjału JCW, co stanowi zasadnicze cele do osiągnięcia zgodnie z zapisami RDW, założono, że należy rozważyć zastosowanie odstępstwa zgodnie z Art. 4 ust.7 RDW.

2. Poza wadliwym podejściem do przeprowadzonych w MP analiz zastrzeżenia budzi liczba przeanalizowanych przedsięwzięć. W sumie w MP dla dorzecza Wisły i Odry przeanalizowano niecałą 1/3 ze zgłoszonych inwestycji, jako jedyną przyczynę podając brak wystarczającej informacji koniecznej do ich oceny. Realizacja tych przedsięwzięć będzie jednak możliwa, o ile potrzebne informacje zostaną zgłoszone na etapie planowanej aktualizacji Planów Gospodarowania Wodami (PGW). Pokazuje to, jak ogromna jest skala planowanych inwestycji i jak bardzo niekompletna jest ocena ich oddziaływania na zlewnie i części wód przeprowadzona na potrzeby MP.

3. Kolejna luka w odniesieniu do liczby inwestycji i rozwiązań analizowanych w MP pojawia się w odniesieniu do inwestycji przeciwpowodziowych. W przedstawionych projektach MP nie oceniono zagrożenia ryzykiem powodziowym wynikającego z realizacji ocenianych przedsięwzięć, analizę tą przesunięto na etap sporządzania Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym. Niestety powstaną one po zakończeniu prac nad MP, w związku z czym sytuacja może ulec znaczącej zmianie po uwzględnieniu zapisów PZRP (o ile zostaną one uwzględnione w aktualizacjach PGW).

4. Poważne zastrzeżenia, co do jakości analiz przedstawionych w MasterPlanach, budzi także podejście zaproponowane w tych dokumentach odnośnie inwestycji kluczowych na rzekach. Przykładem jest tutaj temat oddziaływania budowy kolejnego stopnia wodnego na

Spółeczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

Wiśle na środowisko i przyrodę oraz analiza dostępnych metod osiągnięcia zakładanych celów związanych z budową stopnia m.in. przywrócenie ciągłości ekologicznej rzeki, który został potraktowany w MP bardzo lakonicznie.

5. Niepokoi także uznaniowość oceny projektów przeprowadzonej w MasterPlanach. Nie przedstawiono w nich jasno i w odniesieniu do poszczególnych inwestycji oceny aktualnego stanu JCW, nie wskazano czynników oddziaływania przedsięwzięć na elementy decydujące o stanie wód, nie wyjaśniono na jakiej podstawie stwierdzono/nie stwierdzono wpływu poszczególnych inwestycji na możliwość realizacji celu środowiskowego.

6. Zastrzeżenia budzi też zaproponowany w MP sposób oceny oddziaływania projektów na obszary Natura 2000. W projektach dokumentów nie zestawiono czynników oddziaływania z przedmiotami i celami ochrony obszarów Natura 2000, nie wskazano propozycji działań minimalizujących i nie przewidziano potencjalnego zakresu i możliwości wykonania kompensacji przyrodniczej.

7. Bardzo lakonicznie potraktowano również kwestie oddziaływań skumulowanych. Nie zestawiono i nie oceniono czynników, które powodują kumulowanie oddziaływań. Rozdziały poświęcone oddziaływaniom skumulowanym w obu Prognozach zawierają wyłącznie stwierdzenia ogólne, powszechnie znane, na poziomie szczegółowości nie odnoszącym się do analizowanych w MP inwestycji. Co więcej, pomimo ogromnego zróżnicowania problemów w obu dorzeczach, rozdział ten jest w zasadzie identyczny dla obu prognoz.

8. W MasterPlanach występuje rażąca niezgodność dotycząca oceny wpływu prac regulacyjnych i innych prac ingerujących w koryto cieków na stan/potencjał ekologiczny cieków. Autorzy zaniżają negatywny wpływ tych prac na środowisko przyrodnicze. Wykazany w MP wysoki udział inwestycji, które mogą pogorszyć stan/potencjał JCW, pozostawiono w MP bez komentarza, a należy podkreślić, że rzeczywisty udział takich inwestycji jest prawdopodobnie znacznie większy, jeśli uwzględni się negatywny wpływ prac regulacyjnych i innych prac ingerujących w koryto cieków, w tym prac na rowach i kanałach.

9. Analiza list przedsięwzięć znajdujących się w załącznikach do MasterPlanów pokazuje, że dla dorzecza Odry i Wisły wiele inwestycji zostało błędnie zakwalifikowanych jako nie wpływające negatywnie na osiągnięcie dobrego stanu wód lub nie pogarszające stanu wód. W całej dokumentacji brak argumentacji wspierającej zasadność prac. Lakoniczne stwierdzenia typu "ochrona przed powodzią" nie powinny być wystarczające, aby usankcjonować realizację danego przedsięwzięcia.

Podsumowując powyższe należy stwierdzić, że przekazane do konsultacji społecznej dokumenty tzn. projekty MasterPlanów dla dorzecza Wisły i Odry wraz z Prognozami ich oddziaływania na środowisko nie spełniają wymogów Komisji Europejskiej odnośnie zawartości i zakresu jaki został dla nich określony. Zgodnie z SIWZ (zakres pracy rozdział 3 str. 18): „W Masterplanach powinny zostać ujęte wszystkie inwestycje, ponieważ będą one opisywane w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.” MasterPlany powinny zawierać wszystkie projekty infrastrukturalne i stanowić podstawę zintegrowanego podejścia do zarządzania gospodarką wodną w ujęciu zlewniowym. Dokumenty powinny w

Spółeczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

sposób jasny i rzetelny ocenić zasadność realizacji projektów i ich wpływ na możliwość realizacji celów RDW, służyć wybraniu najlepszej opcji środowiskowej, a w przypadku braku alternatyw i wystąpienia pozostałych przesłanek do realizacji odstępstwa na podstawie Art. 4.7 RDW w sposób jasny przedstawić uzasadnienie. Żaden z tych wymogów nie został zrealizowany w analizowanych dokumentach; w szczególności zaś nie jest możliwe na ich podstawie prowadzenie zintegrowanej, zrównoważonej gospodarki wodnej.

Projekty MasterPlanów wraz z Prognozami oddziaływania na środowisko wymagają, w naszej ocenie, gruntownego dopracowania. Niedopuszczalne jest przyjęcie ich w obecnym kształcie, ponieważ nie wypełniają one zapisów SIWZ, a przede wszystkim wymagań Ramowej Dyrektywy Wodnej.

dr Ewa Jabłońska
Koordynator merytoryczny projektu
Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce

dr Wiktor Kotowski
Członek Zarządu Centrum Ochrony Mokradeł

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

